

Stand van de Zakelijke Dienstverlening

Kasper Buiting
Senior Sectoreconoom

Sector Advisory
Juli 2018

Groei dienstensector houdt aan

Inhoudsopgave

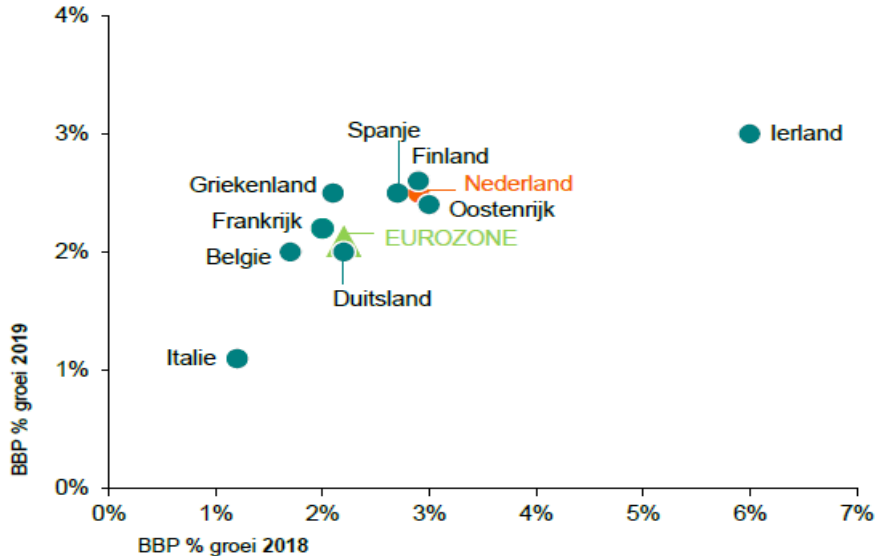
pagina

1	Macro-economie: Eurozone en NL	▶ Nederlandse economie blijft groeien, maar minder sterk dan eerder verwacht	3
2	Voorlopende economische indicatoren	▶ Alle seinen staan nog op groen, maar indicatoren zijn minder positief dan half jaar geleden	4 t/m 6
3	Groeibelemmingen	▶ Tekort aan arbeidskrachten begint remmende factor te worden	7
4	Ondernemersvertrouwen	▶ Vertrouwen ondernemers blijft hoog	8
5	Omzetontwikkeling deelsectoren	▶ Groei wordt breed gedragen	9 t/m 14
6	Omzetontwikkeling 2007 - 2019	▶ Alle branches hebben de crisis achter zich gelaten; groei uitzendbureaus over afgelopen jaren spectaculair	15
7	Economisch nieuws van ABN AMRO		16
8	In de media		17
A	Appendix	▶ Contactgegevens, disclaimer en extra informatie	18

1 Macro-economie

Nederlandse economie blijft groeien, maar minder sterk dan eerder verwacht

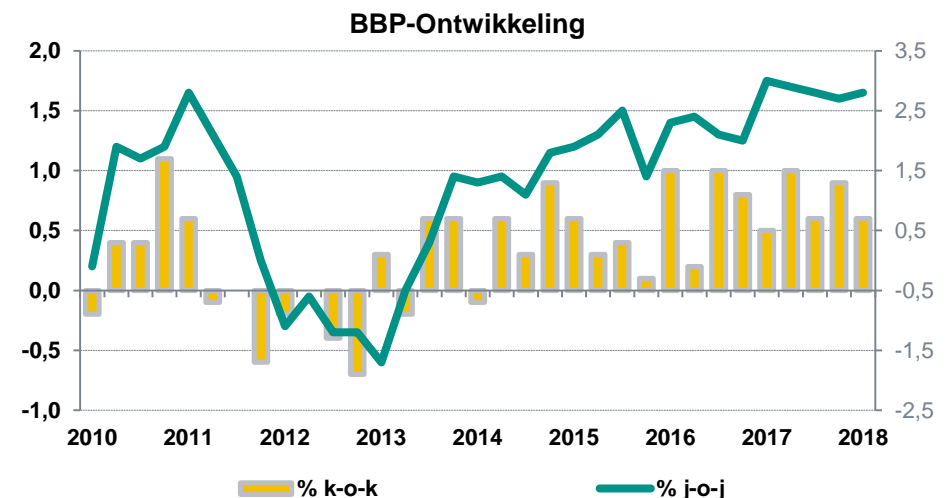

- ▶ De economie van de Eurozone zit sterk in de lift. Vrijwel alle landen laten mooie groeicijfers zien voor dit en komend jaar.
- ▶ De Nederlandse economie blijft sterk groeien. Afgelopen jaar steeg het BBP met 3,2%. Voor 2018 voorziet het Economisch Bureau van ABN AMRO een groei van bijna 3%. In 2019 zal de economie wat afkoelen en groeien met 2,5%. Dit is wel lager dan eerder dit jaar nog werd verwacht.
- ▶ Door de economische groei daalt de werkloosheid verder. Dit jaar daalt deze onder de 4% en volgend jaar komt de werkloosheid uit op 3,5%.

Kerncijfers Nederlandse economie

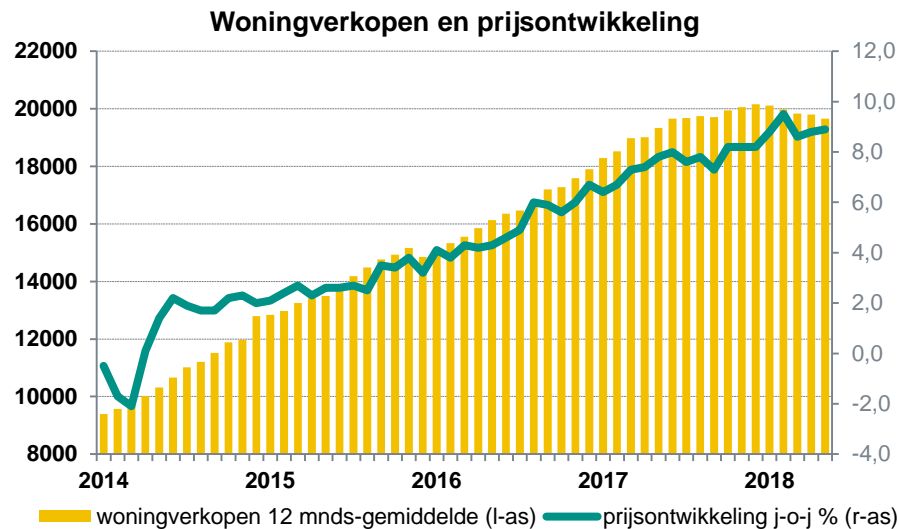
	2016	2017	2018	2019
	<i>mutatie in %</i>			
BBP	2,1	3,0	2,9	2,5
Particuliere consumptie	1,5	1,9	2,8	2,3
Overheidsconsumptie	1,1	1,1	3,0	2,3
Investeringen	5,2	6,2	6,2	4,2
Uitvoer	4,1	5,6	3,2	4,3
Invoer	3,9	5,1	4,1	4,7
	<i>Niveau</i>			
Werkloosheid*	6,0	4,9	3,8	3,5

* Volgens internationale definitie

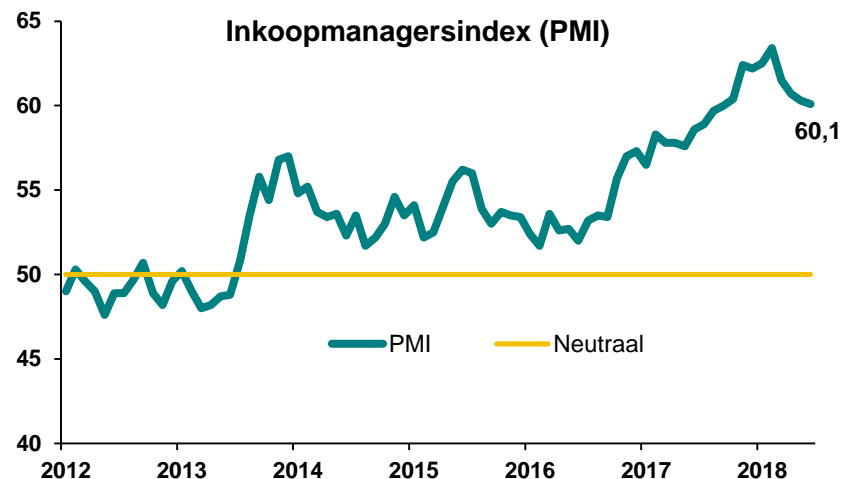

2 Voorlopende economische indicatoren

Woningverkoppen, export en PMI

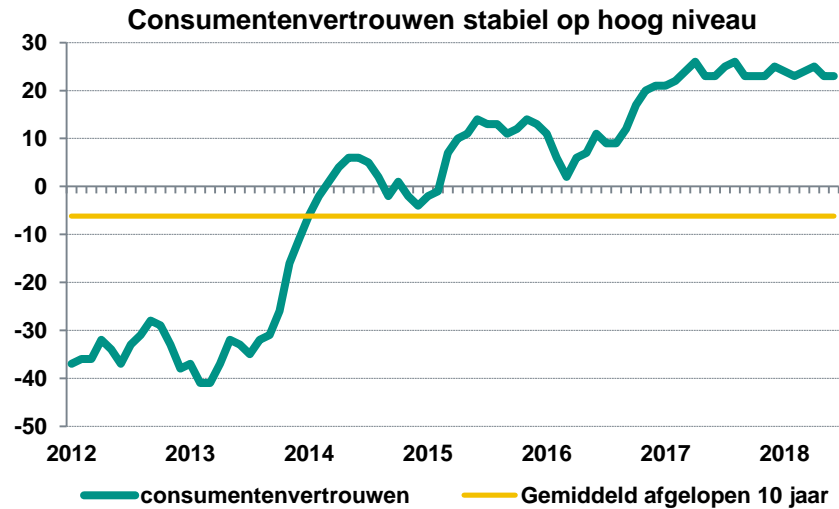

- ▶ De woningverkoppen stagneren op een 12-maandsgemiddelde van ongeveer 20.000. De prijs blijft verder stijgen. In mei lag de prijs van een verkochte woning bijna 9% hoger dan een jaar eerder.
- ▶ De export liet in het eerste kwartaal van 2018 een dipje zien: 3,8% groei, waar het in voorgaande kwartalen steevast meer dan 5% was.
- ▶ De inkoopmanagersindex, een belangrijke graadmeter voor vertrouwen en toekomstige groei, is de laatste maanden gedaald, maar staat nog steeds hoog: 60,1.

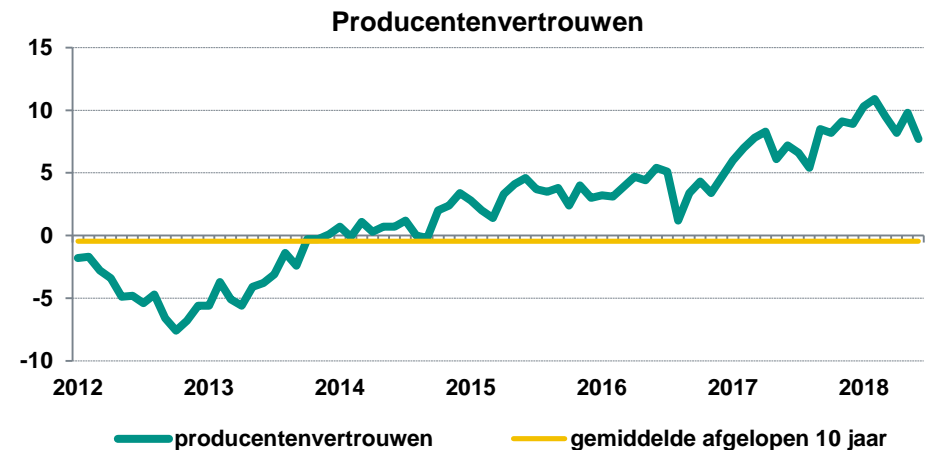
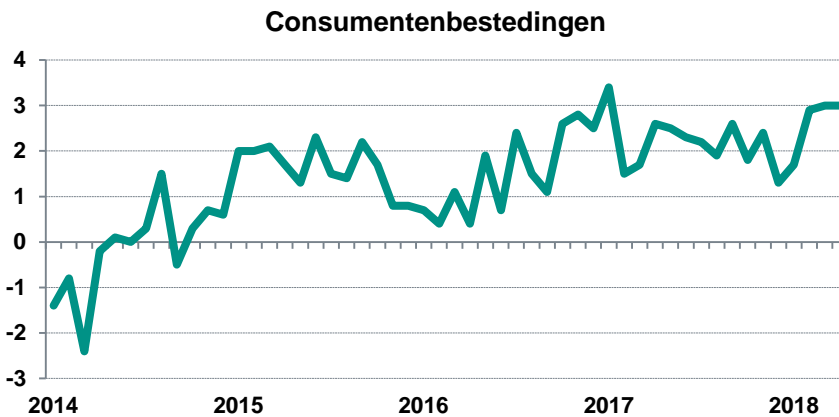

2 Voorlopende economische indicatoren

Consumentenvertrouwen, consumentenbestedingen en producentenvertrouwen

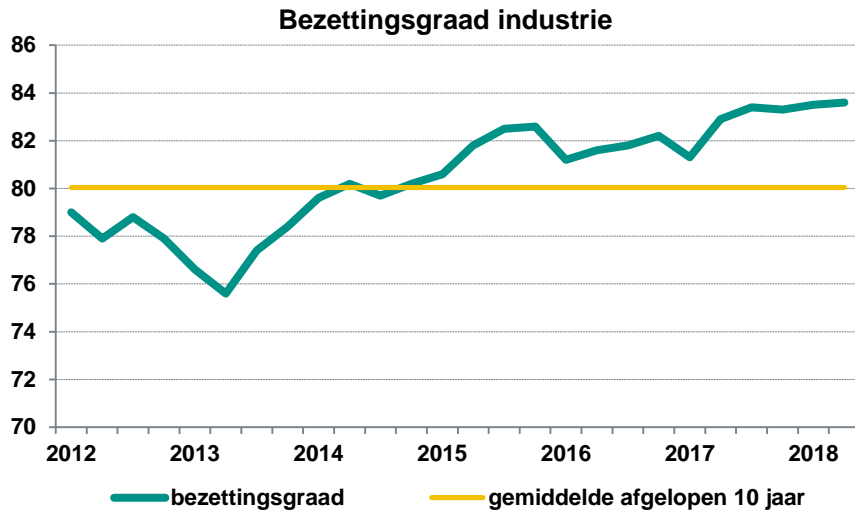

- ▶ Het consumentenvertrouwen ligt al anderhalf jaar op een bijzonder hoog niveau van meer dan 20. Dit is vanzelfsprekend van invloed op de consumentenbestedingen, die mooie groeicijfers laten zien.
- ▶ Het producentenvertrouwen heeft in 2017 een sprong gemaakt, maar lijkt nu dalende te zijn. In de laatste peiling staat het op 7,7, wat nog steeds hoog is.

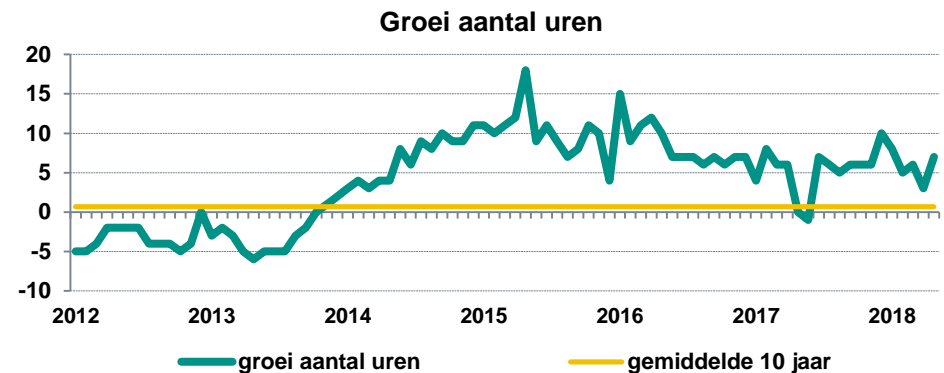
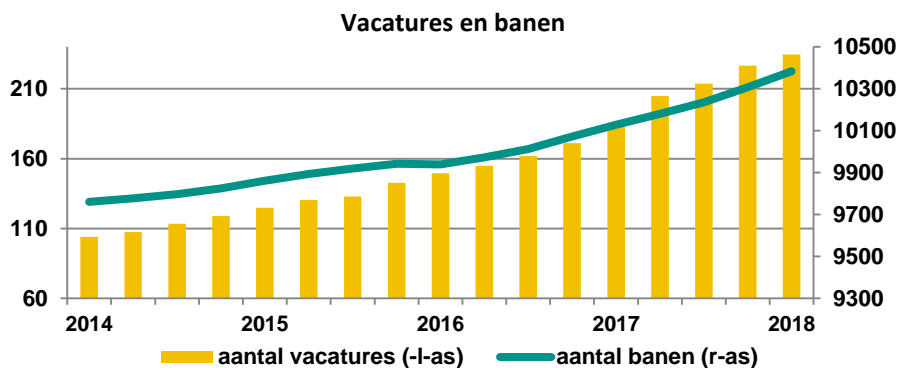

2 Voorlopende economische indicatoren

Bezettingsgraad industrie boven 5-jarig gemiddelde; aantal vacatures blijft stijgen

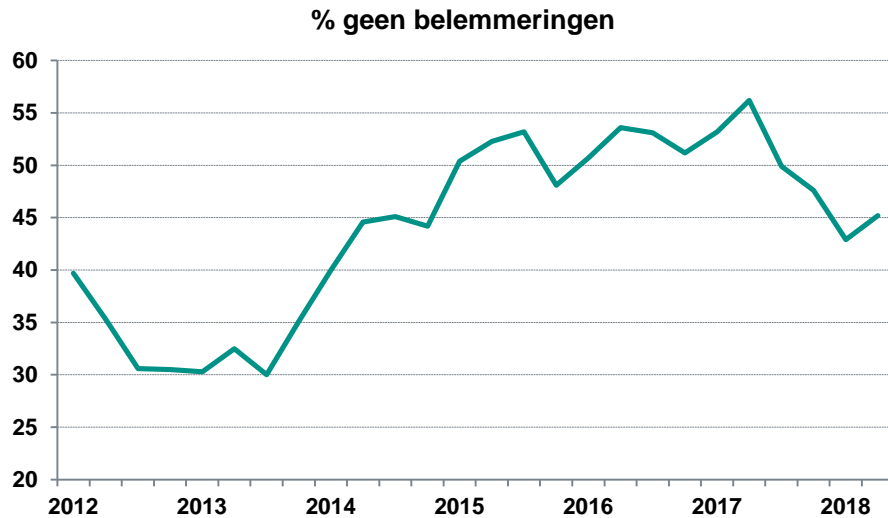

- ▶ De economie draait op volle toeren en dat is terug te zien in de hoge bezettingsgraad en het hoge aantal vacatures.
- ▶ De bezettingsgraad in de industrie is met 83,6 ruim hoger dan het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar.
- ▶ Nederland telt inmiddels meer dan 10 miljoen banen en de grens lijkt nog niet bereikt. Het aantal vacatures is inmiddels de 200.000 gepasseerd.
- ▶ De hoge groei van het aantal uitzenduren in 2015 en 2016 zien we nu niet meer. Toch groeit dit aantal nog behoorlijk stevig met ongeveer 6% op jaarbasis.

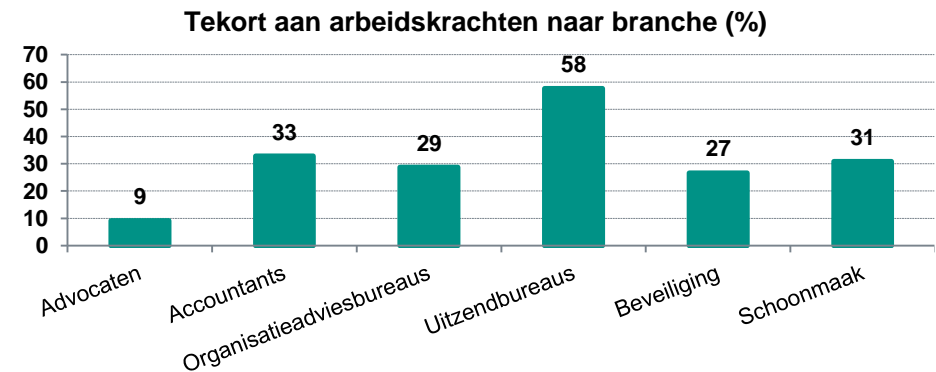
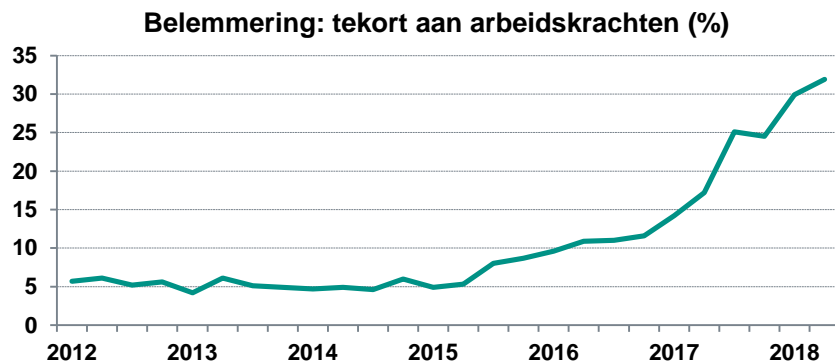
3 Groeibelemmeringen

Tekort aan arbeidskrachten wordt een remmende factor voor groei

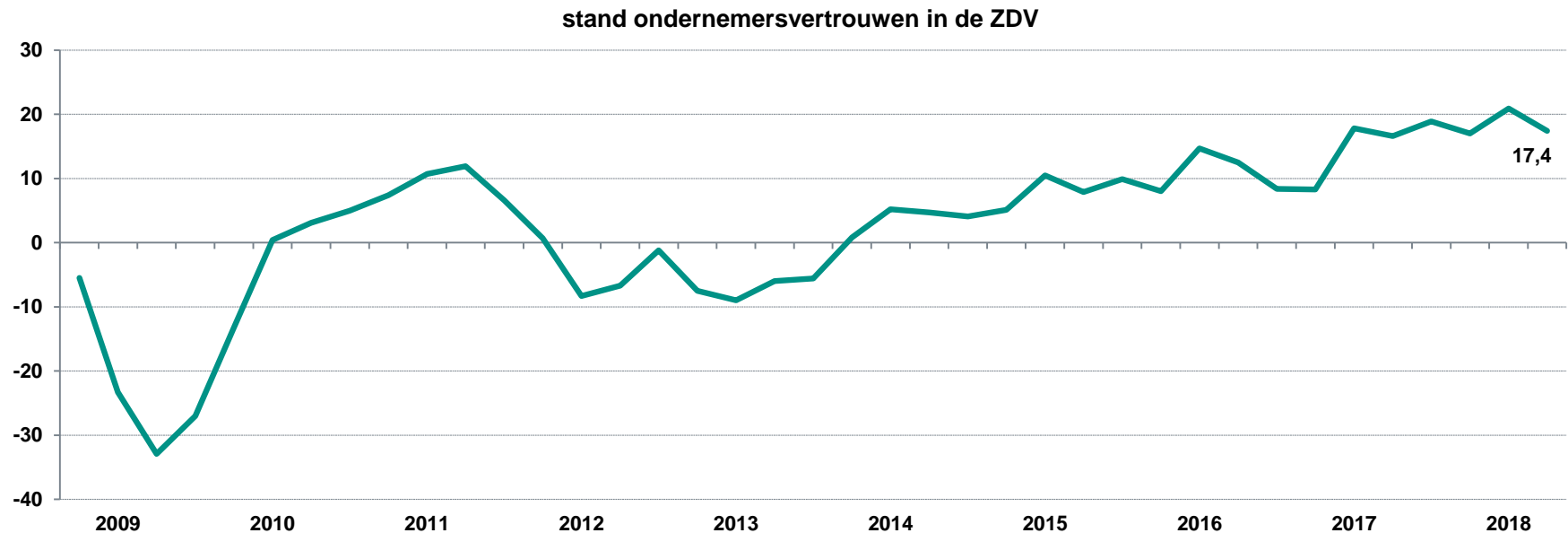
- ▶ In de laatste meting van de Coen-enquête* geeft 45% van de ondernemers in de zakelijke dienstverlening aan geen belemmeringen te ervaren. Dit ondersteunt het beeld van een sterk groeiende sector. Toch is dit een afname ten opzichte van een jaar geleden toen maar liefst 56% geen belemmeringen meldde.
- ▶ Dit verschil komt vooral door het tekort aan arbeidskrachten dat door steeds meer ondernemers als een probleem wordt ervaren. Inmiddels kampt een derde van de bedrijven hiermee. Met name bij uitzendbureaus (58% van de bedrijven) speelt dit probleem.

**De Conjunctuurenquête Nederland (Coen) is een samenwerking van CBS, EIB, KvK, MKB NL en VNO-NCW. Deze enquête ondervraagt ondernemers elk kwartaal over onderwerpen als omzet, winst, investeringen, etc. Hierbij wordt hen gevraagd naar ervaringen in het afgelopen kwartaal en verwachtingen voor het lopende kwartaal.*

4 Ondernemersvertrouwen

Vertrouwen stabiel op een hoog niveau in de zakelijke dienstverlening

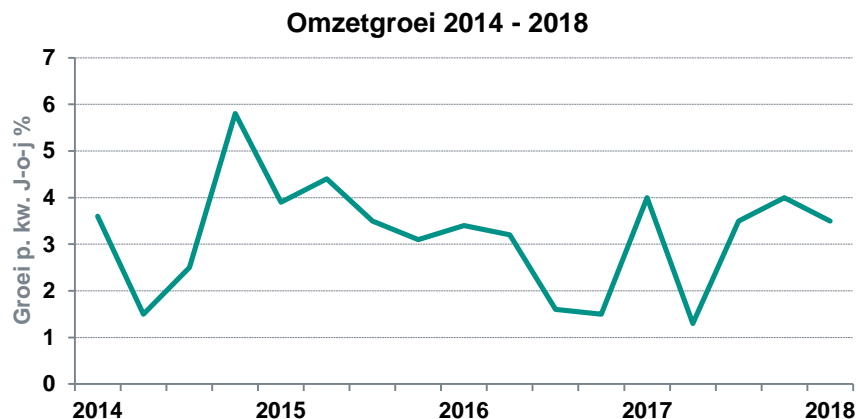

- ▶ De zakelijke dienstverlening profiteert van de economische groei in Nederland. Ondernemers in de sector barsten dan ook van het vertrouwen. Het ondernemersvertrouwen is iets gedaald ten opzichte van vorig kwartaal, maar staat met 17,4 op een zeer hoog niveau.

5 Rechtskundige diensten

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **3,5%** **2,5%**

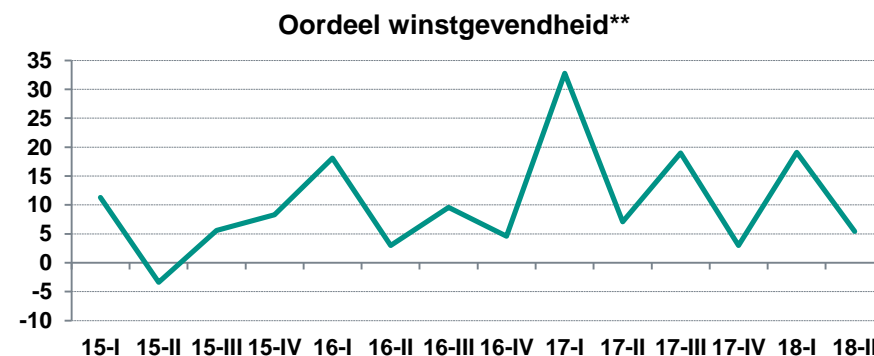
Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	9
Omzet	22
Prijzen	10
Personeel (komende 3 maanden)	9
Investerings (verslagjaar)	6

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

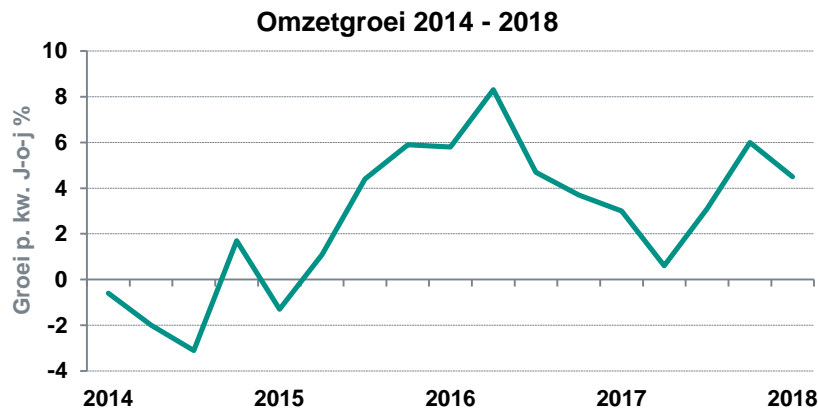
- ▶ De afgelopen 3 kwartalen is de omzetgroei ruim boven de 3% gebleven.
- ▶ Voor de komende periode verwacht een kleine meerderheid een verbetering van het economisch klimaat (saldo + 9%). Ook wat betreft prijsontwikkeling (saldo +10%), personeel (saldo +9%) is men over het algemeen positief. Vooral wat betreft de omzet is men optimistisch. Het percentage ondernemers dat omzetsijging verwacht overtreft het percentage dat een afname verwacht met maar liefst 22%.
- ▶ Een meerderheid van de ondernemers geeft aan meer te zullen investeren dit jaar.
- ▶ Winstgevendheid laat een grillig patroon zien. De meeste ondernemers zien nog steeds de winstgevendheid toenemen van hun bedrijf, al lijkt het groeitempo af te nemen.

5 Accountancy

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **3,0%** **2,5%**

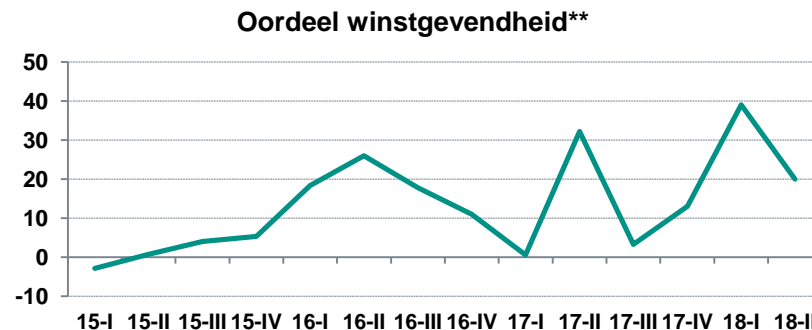
Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	14
Omzet	7
Prijzen	-5
Personeel	9
Investerings (verslagjaar)	27

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

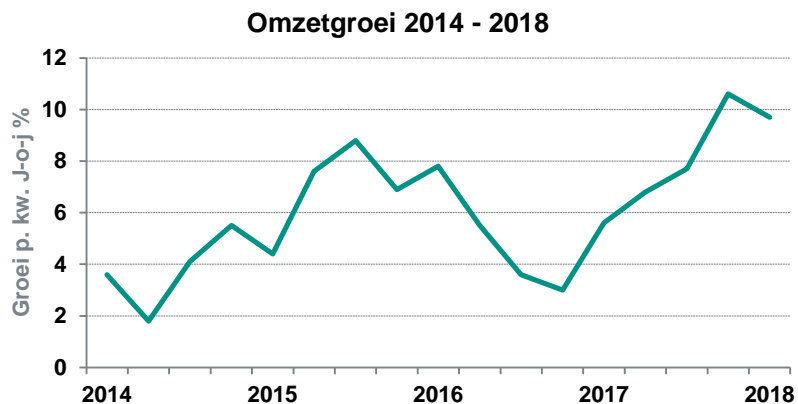
- ▶ Na een paar zwakke kwartalen rond eind 2016 / begin 2017 is de omzetgroei weer aangetrokken. In het eerste kwartaal van 2018 lag deze groei op ruim 4%.
- ▶ De verwachtingen van ondernemers voor de nabije toekomst zijn positief. De meeste ondernemers verwachten een verbetering van het economisch klimaat, toename van hun omzet en een toename van personeel. Alleen wat betreft de prijzen is men minder optimistisch; een meerderheid verwacht druk op de tarieven in het komend kwartaal.
- ▶ Een ruime meerderheid van de ondernemers geeft aan meer te zullen investeren dit jaar.
- ▶ De winstgevendheid van de accountancy neemt steeds verder toe volgens een meerderheid van de ondernemers. Afgelopen kwartaal was het saldo bedrijven met winststijging tegenover bedrijven met winstdaling maar liefst 20%.

5 Organisatie-adviesbureaus

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **6,0%** **4,5%**

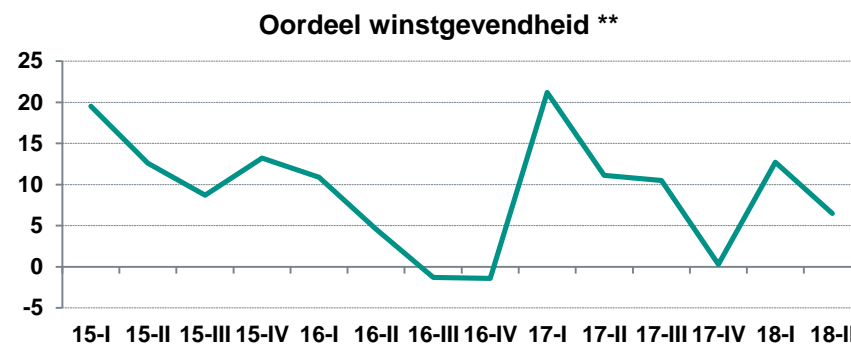
- ▶ De branche laat sterke groeicijfers zien. De laatste twee kwartalen ligt de omzetgroei zelfs rond 10%.
- ▶ De ondernemers in de branche zijn optimistisch. Een ruime meerderheid verwacht een verdere verbetering van het economisch klimaat (saldo +16%), toename van hun omzet (saldo +12%) en groei van het personeelsbestand (saldo +23%).
- ▶ Een ruime meerderheid van de ondernemers geeft aan meer te zullen investeren dit jaar (saldo +14%).
- ▶ De winstgevendheid van de branche neemt steeds verder toe volgens een meerderheid van de ondernemers. Afgelopen kwartaal was het saldo bedrijven met winststijging tegenover bedrijven met winstdaling 7%.

Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	16
Omzet	12
Prijzen	2
Personeel (komende 3 maanden)	23
Investeringen (verslagjaar)	14

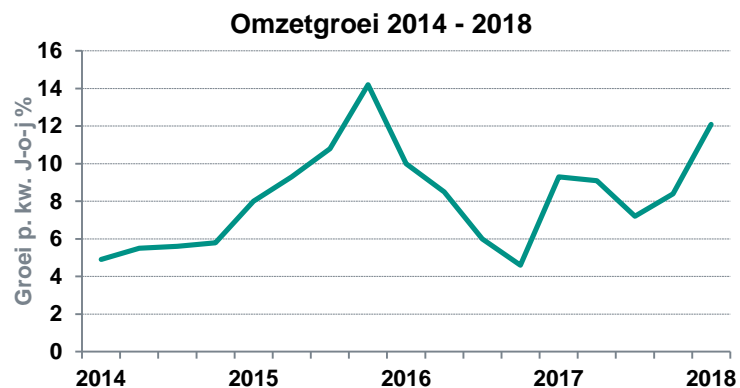
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **6,0%** **5,0%**

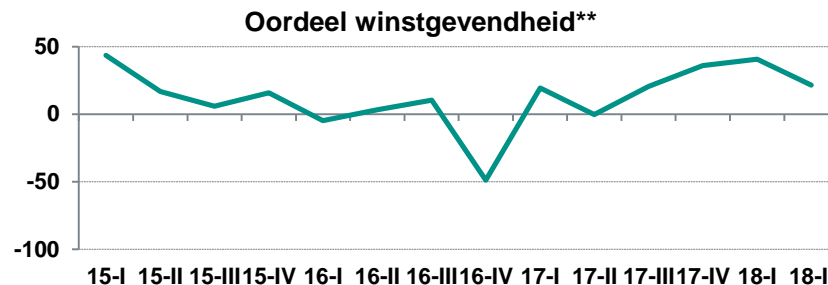
Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	35
Omzet	63
Prijzen	13
Personeel (komende 3 maanden)	30
Investerings (verslagjaar)	14

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

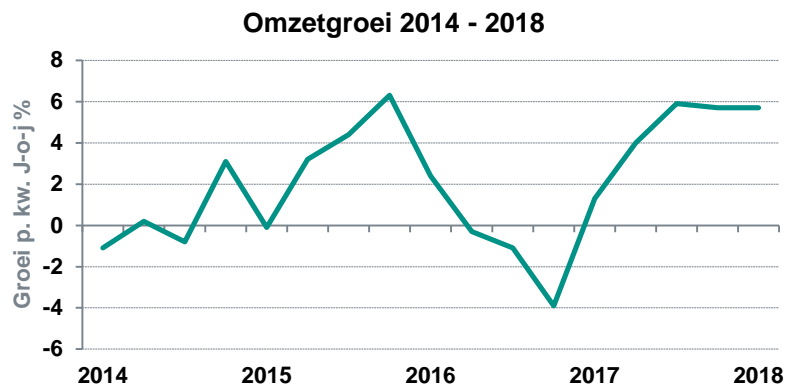
- ▶ Uitzendbureaus profiteren van het gunstige economische klimaat en dat is terug te zien in de groeicijfers. De omzet is de laatste jaren sterk gegroeid en deze lijkt niet te vertragen, ondanks het tekort aan personeel waar ook deze branche mee te kampen heeft. In het eerste kwartaal van dit jaar steeg de omzet zelfs met 12% vergeleken met het eerste kwartaal van 2017.
- ▶ De uitzendondernemers zijn zeer optimistisch. Een ruime meerderheid verwacht een verbetering van het economisch klimaat, een toename van de omzet en groei van het personeelsbestand.
- ▶ Een meerderheid van de ondernemers geeft aan dit jaar meer te zullen investeren (saldo +14%)
- ▶ De winstgevendheid van de branche neemt steeds verder toe volgens een meerderheid van de ondernemers. Afgelopen kwartaal was het saldo bedrijven met winststijging tegenover bedrijven met winstdaling 21%.

5 Beveiliging

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **2,5%** **1,5%**

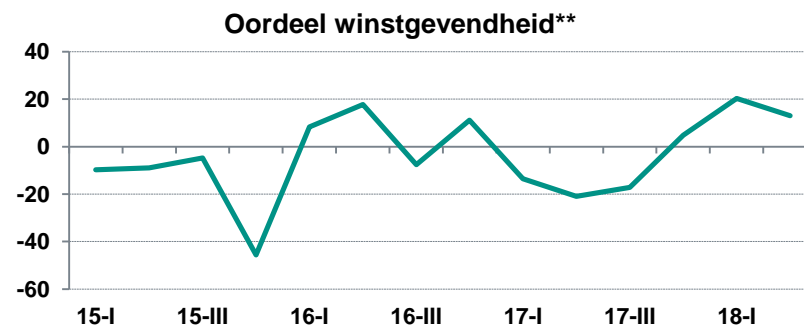
- ▶ De beveiligingsbranche had het moeilijk in 2016 en de omzet daalde meerdere kwartalen achtereen. In 2017 is de branche uit het dal geklommen. De laatste 3 kwartalen is de groei stabiel sterk boven 5%.
- ▶ Ondernemers in de branche verwachten echter niet dat de omzetgroei zich voortzet. Een meerderheid denkt dat deze komend kwartaal afneemt (saldo -9%). Wel wordt ene toename van het personeelsbestand verwacht (saldo +8%).
- ▶ Net als de omzet, is de winstgevendheid ook toegenomen in de afgelopen kwartalen. Afgelopen kwartaal was het saldo bedrijven met winststijging tegenover bedrijven met winstdaling 13%.

Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	6
Omzet	-9
Prijzen	0
Personeel (komende 3 maanden)	8
Investeringen (verslagjaar)	2

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

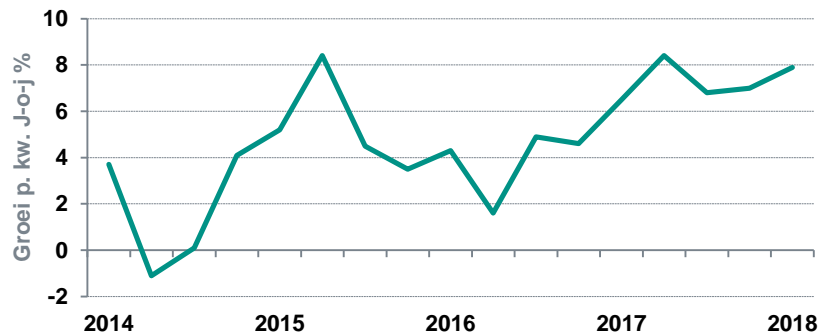
**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

(% omzetgroei) **2018** **2019**

Sectorprognose **4,5%** **3,5%**

Omzetgroei 2014 - 2018

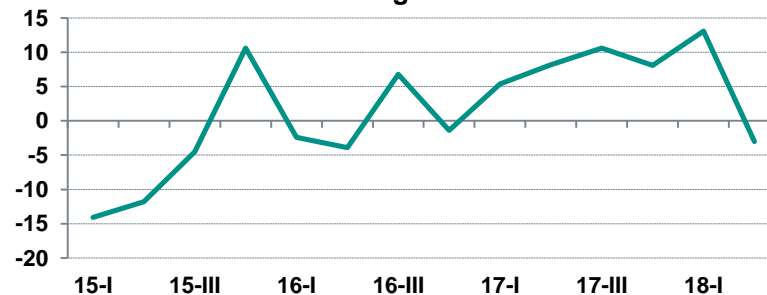

Verwachtingen ondernemers*:

	Saldo %
Economisch klimaat	12
Omzet	17
Prijzen	5
Personeel (komende 3 maanden)	10
Investerings (verslagjaar)	5

- ▶ Na een moeilijke periode laat de schoonmaakbranche vanaf de 2^e helft van 2014 gezonde groei zien. De groei lijkt de laatste kwartalen verder te versnellen. In het eerste kwartaal van dit jaar kwam de omzetgroei uit op 8% ten opzichte van het eerste kwartaal van 2017.
- ▶ Het is de verwachting van de ondernemers dat de positieve ontwikkeling zich voortzet : Een meerderheid is optimistisch over het economisch klimaat (saldo +12%), de omzetontwikkeling (saldo +17%) en het personeelsbestand (saldo +10%).
- ▶ Een kleine meerderheid van de ondernemers geeft aan meer te zullen investeren dit jaar (saldo +5%).
- ▶ Anderhalf jaar lang was er onafgebroken een kleine meerderheid van ondernemers die een toename van winstgevendheid rapporteerden. Afgelopen kwartaal kwam daar plots een einde aan. Het volgende kwartaal zal uitwijzen of dit een eenmalige dip is, of een daadwerkelijke trendbreuk.

Oordeel winstgevendheid**

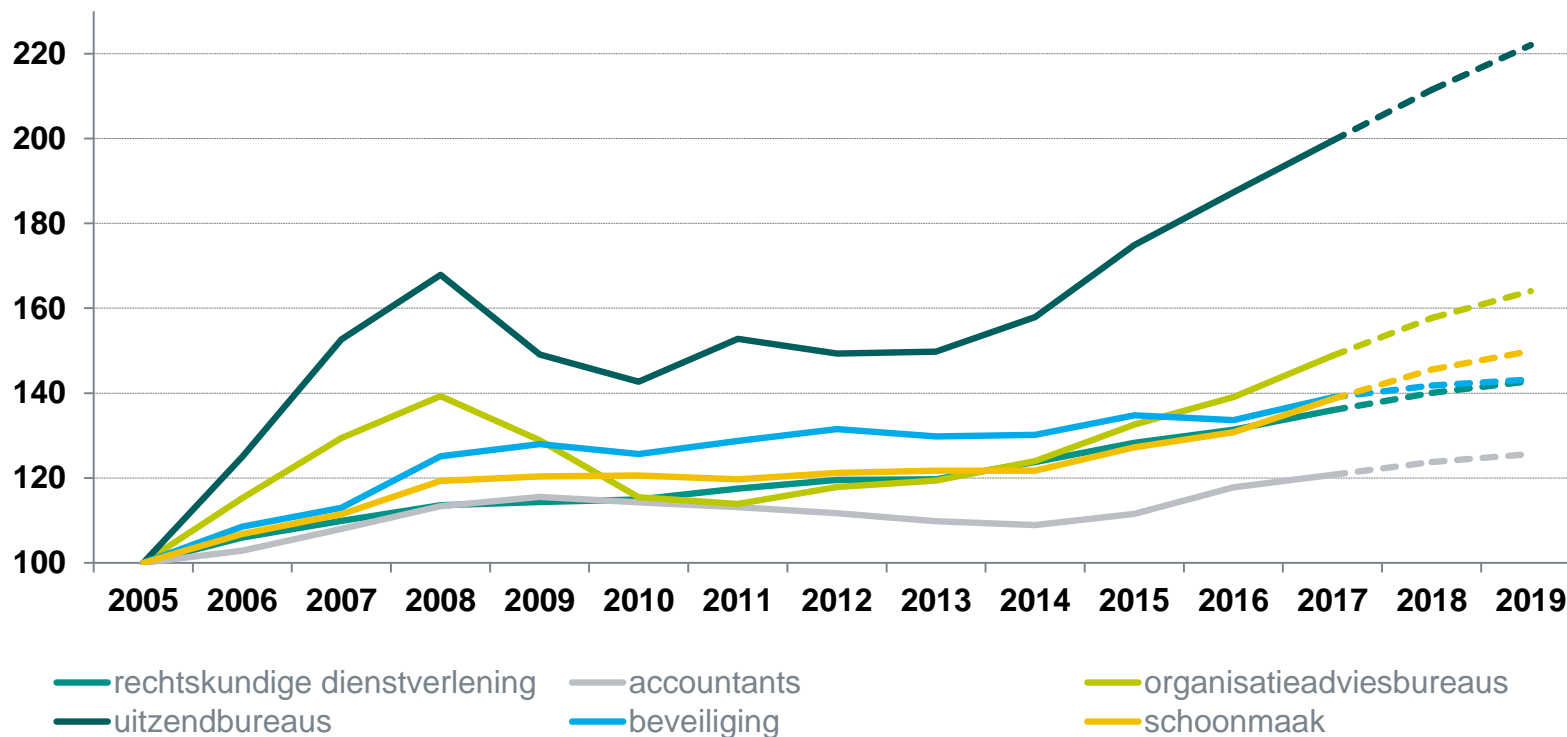

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal (saldo toename – afname)

7 Omzetontwikkeling 2007 - 2019

Omzetontwikkeling uitzendbureaus afgelopen jaren spectaculair

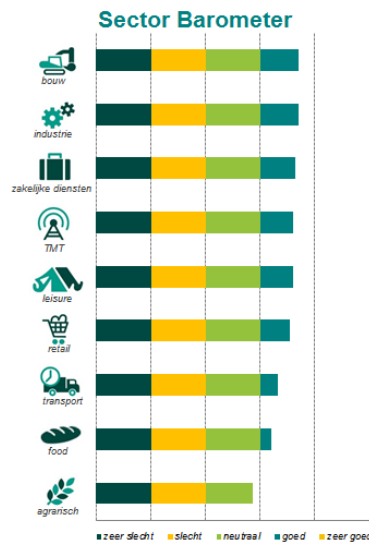
- De zakelijke dienstverlening heeft, als conjunctureel gevoelige sector, veel last gehad van de crisis van 2008-2009. De sector profiteert nu sterk van de economische groei in Nederland waardoor alle deelbranches de crisis (ver) achter zich hebben gelaten. De absolute uitschieter is de branche van uitzendbureaus die al in 2017 een verdubbeling van de omzet (nominaal) noteerde vergeleken met 2005.

7 Economisch nieuws van ABN AMRO

ABN AMRO - Insights

Nederlandse economie in zicht – Hoogconjunctuur minder ‘hoog’

Bedrijfsleven
houdt
vertrouwen in
groei
bedrijfsactiviteit

Chronisch tekort aan vakmensen beperkt groei

Nederlandse arbeidsproductiviteit ver boven Europees gemiddelde

City-as-a-service: 1 op de 3 Nederlanders staat open voor bezitloos leven

Japanse firma neemt uitzendbureau OTTO over

30-03-2018 om 19:11 door Monique Parren

Print

Afbeelding: ANP

De Japanse beursgenoteerde uitzendgroep Outsourcing Inc.(OSI) neemt een meerderheidsbelang van 56 procent in OTTO. Het bedrijf betaalt hiervoor 66 miljoen euro.

De uitzender uit Venray is in Europa marktleider in internationale arbeidsbemiddeling. Samen willen de bedrijven kenniswerkers en vakmensen uit Azië en de rest van de wereld naar Europa halen. Aan het merk en het management van OTTO Work Force verandert niks, zegt oprichter en directeur Frank van Gool. Samen met operationeel directeur Nederland Karolina Swoboda blijft ook hij nog ten minste vijf jaar verbonden aan zijn geesteskind.

De reserves op de arbeidsmarkt raken snel op

Voor werkgevers dunt het aantal potentieel beschikbare nieuwe werknemers snel verder uit. De arbeidsreserves raken op. In de bouw en de ICT remmen personeelstekorten de groei al en deze problematiek breidt zich snel uit.

Personeelstekorten nu in bijna alle sectoren

Wie wil er nog accountant worden?

Tekort De werkdruk is zo hoog, vinden jonge accountants, dat ze het vak de rug toekeren. Nu zijn er te weinig accountants. „Dit probleem is nog niet opgelost.“

Schoonmaak van kantoren trekt aan, voor het eerst in jaren

A Appendix – Contactgegevens, disclaimer en extra informatie

ABN AMRO Sector Advisory

	Sander van Wijk	<i>Hoofd Sector Advisory</i>	sander.van.wijk@nl.abnamro.com				
	Franka Rolvink-Couzy	<i>Hoofd Sector Research</i>	franka.rolvink@nl.abnamro.com				
	Rishma Hoeba	<i>Secretaresse</i>	rishma.hoeba@nl.abnamro.com				
Agrarisch	Pierre Berntsen	<i>Sector Banker</i>	pj.berntsen@nl.abnamro.com	Industrie	David Kemps	<i>Sector Banker</i>	david.kemps@nl.abnamro.com
	Jan de Ruyter	<i>Sector Banker</i>	jan.de.ruyter@nl.abnamro.com		Casper Burgering	<i>Sector Econoom</i>	casper.burgering@nl.abnamro.com
	Nadia Menkveld	<i>Sector Econoom</i>	nadia.menkveld@nl.abnamro.com		Alexander Goense	<i>Sector Analyst</i>	alexander.goense@nl.abnamro.com
	Martijn Leguijt	<i>Sector Analyst</i>	martijn.leguijt@nl.abnamro.com				
Food	Rob Morren	<i>Sector Banker</i>	rob.morren@nl.abnamro.com	Bouw	Petran van Heel	<i>Sector Banker</i>	petran.van.heel@nl.abnamro.com
	Nadia Menkveld	<i>Sector Econoom</i>	nadia.menkveld@nl.abnamro.com		Madeline Buijs	<i>Sector Econoom</i>	madeline.buijs@nl.abnamro.com
	Martijn Leguijt	<i>Sector Analyst</i>	martijn.leguijt@nl.abnamro.com		Bram van Amerongen	<i>Sector Analyst</i>	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com
TMT	Steven Peters	<i>Sector Banker</i>	steven.peters@nl.abnamro.com	Transport & Logistiek	Bart Banning	<i>Sector Banker</i>	bart.banning@nl.abnamro.com
	Kasper Buiting	<i>Sector Econoom</i>	kasper.buiting@nl.abnamro.com		Madeline Buijs	<i>Sector Econoom</i>	madeline.buijs@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	<i>Sector Analyst</i>	justine.vijver@nl.abnamro.com		Bram van Amerongen	<i>Sector Analyst</i>	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com
Zakelijke diensten	Han Mesters	<i>Sector Banker</i>	han.mesters@nl.abnamro.com	Healthcare	Anja van Balen	<i>Sector Banker</i>	anja.van.balen@nl.abnamro.com
	Kasper Buiting	<i>Sector Econoom</i>	kasper.buiting@nl.abnamro.com		Laura Kranenburg	<i>Sector Analyst</i>	laura.kranenburg@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	<i>Sector Analyst</i>	justine.vijver@nl.abnamro.com				
Retail	Henk Hofstede	<i>Sector Banker</i>	henk.hofstede@nl.abnamro.com	Onderwijs	Eric Zwaard	<i>Sector Banker</i>	eric.zwaard@nl.abnamro.com
	Sonny Duijn	<i>Sector Econoom</i>	sonny.duijn@nl.abnamro.com		Laura Kranenburg	<i>Sector Analyst</i>	laura.kranenburg@nl.abnamro.com
	Selma van der Graaf	<i>Sector Analyst</i>	selma.van.der.graaf@nl.abnamro.com				
Leisure	Stef Driessen	<i>Sector Banker</i>	stef.driessen@nl.abnamro.com	Grondstoffen:			
	Sonny Duijn	<i>Sector Econoom</i>	sonny.duijn@nl.abnamro.com	- Industriële Metalen	Casper Burgering	<i>Sector Econoom</i>	casper.burgering@nl.abnamro.com
	Selma van der Graaf	<i>Sector Analyst</i>	selma.van.der.graaf@nl.abnamro.com	- Agricommodities	Nadia Menkveld	<i>Sector Econoom</i>	nadia.menkveld@nl.abnamro.com

Voor meer sectorkennis, zie abnamro.insights.nl

en volg ons op

via **ABNAMROSectorkennis**

Disclaimer

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN AMRO betrouwbaar geachte gegevens en informatie. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd. Het gebruik van tekst en/of cijfers uit deze publicatie is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.
©ABN AMRO, juli 2018